

OSMANLICA KİTABI YAZMAK VEYA BİR KİTABI TENKİT: HÂL-İ PÜR-MELÂL YÂHÛD KİTÂB-I İNHİLÂL

To Write a Book of the Ottoman Language or a Book
Review: *Hâl-i Pür-Melâl Yâhûd Kitâb-ı İnhilâl*

Özkan ÖZTEKTEN*

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinin ilgili bölümlerinde uzun yıllardır Osmanlıca öğretilmektedir. 2000'li yılların başına kadar bu öğretimin temel kaynakları, Türkiye Türkolojisinin iki büyük dil bilgini olan Muharrem Ergin ve Faruk Kadri Timurtaş'ın yazdığı kitaplar olmuştur. 2000 yılından beri de büyük bir gelenek oluşturmuş o kitaplardan yöntem olarak farklı ve dil bilgisi kitabı olmayan Osmanlıca'yı öğretme kitapları yayımlanmaktadır. Bunların bazıları; dil bilgini olmayan, hatta akademisyen dahi olmayan kimselerce yazılıp yayımlanmaktadır. Oysa herhangi bir dili grameriyle, söz varlığıyla veya yazı ve imlasıyla öğretme işinin dil uzmanlarının işi olduğu herhalde tartışılmayacak bir doğrudur. Bilimsel ya da akademik bir bilgiye sahip olmak, o bilgiyi doğru ve uygun şekilde öğretebilmek yeterliliğini doğrudan sağlamaz. Osmanlıca bilgisi de böyledir. Ancak özellikle son yıllarda Osmanlıca bilgisi, sadece yazıya indirgenmiş ve bu durum, Arap harflerini bilen herkesin Osmanlıca'yı öğretebileceği yanılgısını doğurmuştur. Öte yandan Türk dilinin tarihsel dönemlerinden birisi olan Osmanlıca'yı öğretirken doğrudan gramer bilgilerine ihtiyaç olduğu, sözcüklerin kök ve eklerinin, anlam, işlev ve ses özelliklerine değinmeden Osmanlıca'yı yazı olarak dahi öğretmenin imkânsız olduğu da tartışılmaz. Bu yüzden de amatörce yazılan kitaplar, amacına hizmet etmemektedir. Aksine, içerdikleri yanlışlıklar ve eksikliklerle doğru öğrenmeyi geciktirmekte ya da engellemektedir. Bu makalede -maalesef- akademik bir unvanı olsa da dil uzmanı olmayan bir yazar tarafından yazılmış ve 2018 yılında yayımlanmış böyle bir kitabın yanlışlıklarının bir kısmı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlıca, Osmanlı Türkçesi, dil bilgisi, ders kitabı yazmak, Osmanlıca kitabı yazarlığı.

ABSTRACT

For many years, The Ottoman language is taught in the universities of Turkish Republic. Until the early 2000s, the main sources of this teaching has been the books that have been written by Muharrem Ergin and Faruk Kadri Timurtaş, who are two important linguists of Turkology in Turkey. Since 2000, the guides of teaching book for Ottoman language are published and they are very different as method from Ergin's and Timurtaş's books, which have been a great tradition. Some of them is written and published by persons who are not linguists or even academics. Whereas, it is indisputable fact, surely that the teaching any language in terms of grammar, vocabulary, or writing and spelling is duty of

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - İzmir
ozkan.oztekten@ege.edu.tr

This article was checked by Turnitin.

linguists. Having a scientific or academic knowledge does not directly provide the competence to teach that knowledge correctly and properly. The knowing Ottoman language is also like this. However, especially in recent years, to know the Ottoman language is reduced only to writing, and this case is causing the misconception that anyone who knows Arabic letters can teach Ottoman language. On the other hand, to teach the Ottoman language which is one of the historical periods of the Turkish language even as writing is impossible without the semantic, functional or phonetic features of the words and suffixes. Therefore, amateurish books do not serve their purpose. On the contrary, they prevent or delay correct learning with the inaccuracies and deficiencies of them. In this article, some of the mistakes of a book published in 2018 is discussed, which is written by a writer who is not a linguist, unfortunately even if he has an academic title.

Keywords: Ottoman language, Ottoman-Turkish, grammar, writing a course book, authorship of a course book of Ottoman language.

Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinde Osmanlıca'yı öğretmek üzere yayımlanan ilk akademik eser, Muharrem Ergin'in 1958 tarihli "Osmanlıca Dersleri-I" ve "Osmanlıca Dersleri-II" kitaplarıdır. Esasen bu eserin ilk cildi, "Giriş - Türk Dil Bilgisi" alt başlığını taşıyan ve 1962'den itibaren de genişletilerek "Türk Dil Bilgisi" adıyla yayımlanacak meşhur gramer kitabıdır. İkinci cilt ise "Eski Yazı - Arapça Unsurlar - Farsça Unsurlar - Aruz - Metinler" alt başlığını taşır. Bu cilt de yine 1962'den sonra "Osmanlıca Dersleri" olarak yayımlanmaya başlayacak kitaptır (İlslan-Tunay, 2012: 17-18). Her ikisi de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını olarak Edebiyat Fakültesi Basım Evinden çıkan bu eserler hakkında kısa kısa ve peş peşe yayımlanmış (Mansuroğlu, 1959a, 1959b) iki tanıtma yazan Mecdut Mansuroğlu, ikinci cilde dair yazısını şöyle tamamlıyor: "*Unutmamalıdır, -ki Türkiye'de Arap yazısının kaldırılması(ndan) ve Edebiyat Fakültesinde Arap yazısı ile Türkçe dersleri bulunduğundan beri öğrencilerin eline bir kitap vermek kudretini Muharrem Ergin göstermiştir. Bu yönden de kadir bilirlilik gereği olarak kendisine Fakültece müteşekkiri olmalıyız.*" (Mansuroğlu, 1959b: 164).

Görüldüğü gibi "Osmanlıca Dersleri" üst başlıkla ve iki cilt olarak yayımlanmış bu eserin ilk cildi, M. Ergin tarafından tarihî Türk gramerinin gerekli ve ilgili özelliklerini de içeren bir dil bilgisi kitabı, ikinci cildi ise bir tür öğretim kılavuzu olarak planlanmıştır. Böyle planlanmış olması; hem Osmanlıca'nın, Türk yazı dilinin tarihî bir dönemi olduğunu hem de Osmanlıca'yı öğretmenin dil uzmanlığının bir konusu olduğunu göstermektedir.

Aslında M. Ergin'in bu eserinden önce, Türk Dil Kurumunun Gramer Kolbaşı Ahmet Cevat Emre'nin yine İÜ Edebiyat Fakültesi yayını olarak 1947 yılında basılmış "Osmanlı Edebiyatına Hazırlık Dersleri" adlı eseri de üniversitedeki öğretime ciddi bir kaynak olarak hizmet etmiş olmalıdır. Küçük boy ve 160 sayfadan ibaret kitap, "Ders" adı verilmiş elli dört bölümden ve "Osmanlı Şiirlerinden Örnekler" bölümünden oluşmaktadır. 5-13. sayfalar arasında "Osmanlıca'nın yazı sistemi" ve "Türkçe kelimelerin

ımlası"na dair gayet özlü ve pratik bilgiler yer almaktadır. Esasen bu pratiklik, kitabın sonraki bölümlerinde de sürer. 13-27. sayfalar arasında verilen "Eski metinlerden parçalar", orijinal matbu yazılışları, çevriyazıları ve anlamlarıyla verilmektedir (Emre, 1947: 13). 28-106. sayfalar Arapça, 107-128. sayfalar ise Farsça sözler hakkındaki bilgilere ayrılmıştır (Emre, 1947: 45).

Dikkat edilirse 2. örnekte, Arapça türemiş alıntılarının kökleri ya da "sülası temelleri" olarak yine Osmanlıcanın söz varlığında yer alan Arapça alıntılar gösterilmekte olduğu görülecektir. Bu, esasen Osmanlı gramerciliğinin bilinçli bir tutumudur ve Osmanlıcanın söz varlığında yer alan türemiş Arapça alıntılarının kökü olarak Arap gramerciliğinde olduğu gibi *fa^cale* veznindeki ve morfolojik olarak eril üçüncü teklik şahsın görülen geçmiş zamanını gösteren çekimli şekiller kök olarak kabul edilmez ve gösterilmez. Maalesef bu bilinçli tutumun, bugün Osmanlıca öğretiminde bilinçli ya da bilinçsiz olarak yer yer ihmal edildiği, örneğin *iclām* sözünün kökünün, yukarıda olduğu gibi *ilm* değil, *alame* olarak öğretildiği gözlemlenmektedir.

Açık bilgiler elde edilememiş olmasına rağmen Ahmet Cevat Emre'nin bu kitabından önce Osmanlıca öğrenmek için Mahmut Yazır'ın ilk kez Vakıflar Umum Müdürlüğünce 1942'de Cumhuriyet Matbaasında, ikinci kez Edebiyat Fakültesi Matbaasında 1974'te yayımlanmış "Eski Yazıları Okuma Anahtarı" adlı eserinin kullanılmış olduğu tahminden uzak değildir. 1942'den önce ise Osmanlıca'yı herhalde üniversitelerdeki bilginler kendi yöntemleriyle ve ders notlarıyla öğretmişlerdir. Zaten "1928-29 Öğretim yılından itibaren okullarda öğretilmeyen eski yazı ve Arapça ve Farsça unsurlar, artık yalnız fakültelerin ilgili birimlerinde öğretilmeye başlanmıştır. Ancak başlangıçta, çeşitli seviyelerde öğrenip görüp, en azından eski harflerle okur yazar olmuş fakülte öğrencileri için Osmanlıca öğretimi önemli bir problem teşkil etmiyordu. Yaklaşık olarak 1915'lerde doğanlar, ilk okulda bir ölçüde okur yazar olmuşlardı. Bu yüzden, Osmanlıca dersinin elifbâden başlanarak okutulmasına 1935'li yıllardan sonra ihtiyaç duyulmuştur." (Ünver, 1996: 418).

Muharrem Ergin'in 1962'de genişleterek yayımladığı "Osmanlıca Dersleri" kitabıyla aynı yıl, başka bir dil bilgini olan Faruk Kadri Timurtaş da yine İÜ Edebiyat Fakültesi yayını olarak "Osmanlıca I: Eski Yazı-Gramer-Metinler" adıyla yeni bir kitap yayımlar. Bu eserin bazı bölümlerinin genişletilmesi ve yeni bölümler eklenmesiyle oluşturulan, bir bakıma ikinci baskısı olan 1964 tarihli "Osmanlıca Grameri: Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi, Aruz" adlı kitabına yazdığı Önsöz'de F. K. Timurtaş, yukarıda sözü edilen eserleri, yazarlarını ve isimlerini anmadan şöyle değerlendirmekte: "Yeni harflerin kabulünden sonra geçen otuz altı yıllık devre içerisinde ise, Türkiye Türkçesi ile ilgi(li) pek çok gramer yazıldığı halde, onun tarihî devresi olan Osmanlıca üzerinde durulmamıştır. Son on beş yıl zarfında üniversitedeki öğretimle ilgili olarak Osmanlıca konusunda yayımlanan eserler ise, ihtiyaca tam cevap verecek mükemmellikte

değildir. Gramer açıklaması veya metinler bakımından eksiktirler." (Timurtaş, 1991: XIII).

Buraya kadar anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Osmanlıca kitabı yazarlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nde dil bilgini Türkologlarca başlatılmış ve 2000'li yıllara gelene kadar da gelenekleşmiş olarak Muharrem Ergin ve Faruk Kadri Timurtaş'ın anılan kitapları Osmanlıca derslerinin ana kaynağı olmuştur. 2000 yılından itibaren ise doğrudan gramer kitabı olmayan, daha çok Osmanlıca metinleri okuyup yazmayı öğretmeyi amaçlayan kılavuz kitaplar yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Böler, 2017: 462). Türlü öğretim yöntemlerini ve alıştırmalar tekniğini kullanan bu kitapların ilki, herhalde Hayati Develi'nin 2000 yılında iki cilt olarak yayımladığı "Osmanlı Türkçesi Kılavuzu" adlı eserdir. H. Develi, "Osmanlı Türkçesini öğretmek için yazılmış kitapların çoğunun da işi kolaylaştırıcı bir metottan yoksun oldukları hemen göze çarpıyor." dedikten sonra kendi kitabını "Osmanlı Türkçesi Kılavuzu, bir dilbilgisi kitabı değildir. Osmanlı Türkçesini edebî, ilmî, tarihî ve resmî metinleri yazıdan başlayarak metni anlamaya uzanan süreçte öğretmek için hazırlanmıştır." (2006: 8, 9) şeklinde tarif etmektedir. Yöntemleri ve içeriği öncekilerden farklı olan bu kitap da A. C. Emre ve M. Ergin'le başlayıp F. K. Timurtaş'la devam eden Osmanlıca ders kitaplarını dil uzmanı Türkologların yazması geleneğini sürdürmüştür.

Son yıllarda ise ne yazık ki Türk dili bilgini, hatta akademisyen dahi olmayan amatör kimselerce Osmanlıca ya da Osmanlı Türkçesi adı altında birçok kitap yazılmakta ve raflarda yer bulabilmektedir.

Üstteki cümleden, bir Osmanlıca öğretim inhisarı ya da tekeli oluşturmak maksat yahut hülyasında olduğum zannedilmemeli. Anlaşılması gereken; bir dili grameriyle, söz varlığıyla, yazı ve imlasiyle öğretme işinin dil uzmanlarının işi olduğudur. Bilimsel ya da akademik bir bilgiye sahip olmak, o bilgiyi doğru ve uygun şekilde öğretebilmek yeterliliğini sağlamaz. Osmanlıca bilgisi de böyledir. Maalesef ki Osmanlıca bilgisi, sadece yazıya indirgenince Arap harflerini bilen herkesin Osmanlıca'yı öğretebileceği yanılgısı doğmuştur.

Kastın ne olduğunu, bu yazının yazılmasına vesile olan kitabın Önsöz'ündeki şu paragraf biraz daha açıklayacaktır:

"Osmanlıca ders kitabı olarak neşredilen eserlerden bir kısmı oldukça edebî ve ilmîdir. Bu kitaplardan her kesimden insanların yararlanması mümkün değildir. Bir kısım kitaplar ise oldukça sığdır. Üçüncü bir grup eserin ise gerek metin seçimi ve gerekse hece, cümle örnekleri bile Osmanlı dönemine aittir. Sözlük kullanmadan, bu kitaplarda ne anlatılmak istendiğini çözmek zordur. Osmanlıca ders kitaplarının maksadı, bu alfabeyle yazılan eserleri rahatça okuyup anlamaya yönelik olmalıdır. Osmanlıca eserleri tedkik, tahlil, yapı, gelişim açısından ele alacak seviyede Osmanlıca öğrenmeyi planlamak ikinci üst safha olan akademik aşamadır. Bu çalışma, ikinci safhayı konu edinmemiştir." (7. s.).

Bu paragraftan da anlaşılacağı gibi söz konusu bu kitap, “her kesimden insanlar”ın Arap harfleriyle ve mümkünse Osmanlıca’nın söz varlığında yer alan ve bugün bilinmeyen sözlerin yer almadığı Türkçe metinleri “rahatça” okutmayı hedeflemektedir.

Yeri gelmişken Osmanlıca öğretiminde Osmanlı imlasıyla yazmanın ve yazılış kurallarının da öğretilmesinin gerekli olduğunu söylemeliyim. Değilse bugünlerde Osmanlı alfabesini üniversitelerde öğrenen kimselerin, gündelik hayatlarında bu alfabeyle pratik olarak kullanamayacakları ortadadır. Fakat herhangi bir alfabeyle öğrenmenin temel yollarından birisi, o alfabeyle yazmayı da öğrenmektir. O sayede beyindeki grafik hafıza beslenip zenginleşir. Bu yüzden de derslikler dışında ya da meslek icrasında kullanılmayacağı için o alfabeyle yazmayı öğrenmenin bir angarya olduğu vehmine kapılmamak gerekir. Okumak için yazmayı bilmek, yazabilmek şarttır.

Söz konusu kitap, toplam olarak 304 sayfaya sahiptir. 9-38. sayfaları arasında aşağıda bazıları değerlendirilecek açıklamalar yer almaktadır. 39. sayfasından son sayfasına kadarsa yani 265 sayfada “Basit Matbu Parçalar”ın tıpkıbasımları bulunmaktadır.

Kitabın 7. sayfasındaki Önsöz’ün ikinci paragrafının son cümlesinde “Osmanlıca, kendine özgü kaide ve kuralları olan bir alfabedir.” dediği için olsa gerek, açıklamaların ilk sayfasında (9. s.) “Osmanlı Alfabeti” tablosu verilmiştir. Tabloda “Dat”(!), “Gef”, “Nef” ve “Lamelif” de dâhil olmak üzere 34 harfin “Asli Harfler”i ve “kelime başında, ortasında ve sonundaki şekilleri” harfin renkli yazıldığı örnek kelimelerle gösterilmektedir. Ne yazık ki, harflerin ses değerleri ya da örnek kelimelerin telaffuzları o tabloda yer almıyor!

Bilindiği gibi “dat” diye bir harf yoktur, harfin adı dad’dır; tıpkı ortak gövdeye sahip sad gibi. Ayrıca son dönem matbu metinler istisna edilirse, ön damaksıl /g/ ve /ğ/ seslerini gösteren harfin ikinci keşidesi (ڭ) ve damak genizlisi /ñ/ sesini işaret eden harfin (ڨ) üstündeki üç nokta Osmanlıca metinlerde ya hiç konmaz ya da gösterilmesi düzenli değildir (krş. Ergin, 2006: 8; Timurtaş, 1991: 28-29). Bu işaretler ancak hat yazılarında ve taş kitabelerde yaygın olarak gösterilmiştir. “Lamelif” de bir harf değildir. Lam ve elif harflerinin yazılışta özgün bir şekilde birleşmeleriyle (لا) ortaya çıkan grafik bir durumdur. Aynı durum, kef-elif (كف), kef-kef (كك), kef-lam (كل) birleşmelerinde de vardır. Bu özgün birleşmelerden sadece “lam-elif” adlandırması, özellikle Arapça öğretiminde kullanılır. Arap harflerini Arapça üstünde öğrenmiş kişilerin de bu özgün harf birleşmesini, Osmanlı alfabesine bir harf gibi dâhil etme yanlışlığı bu yüzden ortaya çıkmıştır.

Anılan tabloda yer alan “başta”, “ortada” ve “sonda” ibareleri için tablonun altında şöyle bir açıklama yapılmış: “Öncelikle aslî harfler iyice öğrenilip kelime başında, ortasında ve sonundaki şekilleri görüldüğünde hangi harf olduğunun tanınması gerekir.” Bilindiği gibi Osmanlı gramerciliğinde “aslî harf” bir terimdir ve Arapça alıntılarının kökenlerini

işaret eden kök ünsüzleri için kullanılır. Harflerin başka harflerle birleşmeyen şekilleri, yani tek yazılışları ise “aslı” terimiyle değil, “münferit” ya da “müstakil” terimleriyle adlandırılır. Ayrıca Osmanlı alfabesine dair açıklamalarda kullanılan “başta”, “ortada” ve “sonda” ibareleri ise bu kitaptaki gibi kelimenin başını, ortasını ve sonunu değil; bitişken karakterdeki harflerin birbirleriyle bitişme ya da birleşmelerinin başını, ortasını ve sonunu kasteder. Bu yüzden de kendisinden sonraki harfe birleşmeme özelliğine sahip harflerle yazılan bir kelimenin başında, ortasında ve sonunda bulunan bütün harfler, birleşme olmadığı için “münferit” ya da “müstakil” şekilleriyle yazılırlar.

Bu bilgi, yazarda olmadığı için de örneğin ت (te) harfinin başta ve ortadaki yazılışları için aynı şekiller gösterilmiştir: خاتون, تابی. Oysa ortadaki yazılış için كتوم (ketum) gibi iki taraftan da bitişen bir örnek verilmeliydi. Ayrıca diğer örnek için verilen تابی gibi bir sözcük de yazılış da yoktur. Herhalde تابع (tābi‘) yazılmıyordu. Tabloda hı (خ) harfi için verilen iki örnekte hı harfi yerine cim (ج) harfinin yazılmış olması (تاریخ, شجصاً), elif için verilen örneklerden birisi olan (kitapta okunuşu gösterilmemiş, tahminen) “ejderha” sözünün yanlış imla edilmesi (اهدرزا), nun harfinin örnekleri arasındaki “beyân-nâme” sözünün tek nunla ve şeddeli yazılması (بيآننامه) gibi başka hatalar da vardır.

Yine yeri gelmişken, Osmanlı alfabesi için uzun zamandır koruduğumuz ve öğretimde de özellikle üzerinde durduğumuz bir dikkati de burada açıklamak isterim: Bu kitapta da olduğu gibi Osmanlı alfabesinde hem ünsüz hem de ünlü işaretleyen harflerden birisi olarak he (güzel he) harfi de verilir ve ses karşılıkları arasında /h/ ile birlikte /e/ ve /a/ sesleri de gösterilir. Oysa Osmanlı dönemi gramerlerinde “hâ-yı resmiyye” (şeklen he) denilen ve ünlü gösteren işaretin /h/ sesini gösteren he harfinden çok bariz farklılıkları vardır. Ünsüz gösteren he harfi, bitişmenin başında da kullanıldığı ve kendisinden sonraki harfe birleştiği halde (ه ه), hâ-yı resmiyye bitişme başında kullanılmaz ve sonraki harfe birleşmez (ه ه). Bu nedenle alfabenin öğretilmesi esnasında hâ-yı resmiyyeyi he harfinden farklı olarak göstermek ve öğretmek gerekir. Benzer bir durum, Arapça alıntılara özgü gırtlaksız /ʔ/ ünsüzünü gösteren ve bir gövdesi olmayan hemze (ء) harfi için de geçerlidir. Gövdesi olmadığı ve elif, vav veya ye harflerinin gövdeleri üstünde gösterildiği için (أ و ي) alfabe de genellikle gösterilmez ve öğretimi de ihmal edilir.

Kitaba dönelim. Kitabın Önsöz’ünden (7. s.) başlayan ve açıklamaların olduğu ilk 38 sayfa, sayılamayacak kadar çok cümle, noktalama ve yazım hataları ile bunların hepsinden daha vahim ve ciddi olan bilgi yanlışlarıyla dolu. Hepsini burada tek tek düzeltmek, bu yazının makul sınırlarına sığmayacaktır. Bu yüzden bazılarını aşağıda altı çizili listeleyerek kitaba ait genel bir manzarayı ortaya koymak daha uygun olacaktır:

1. “Bugün Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nce 1925 yılında kabul edilip kullanılan Latin kökenli alfabe...” (7. s.)

2. "Arap alfabesi 28 sestir." (7. s.)

3. "Türkçede kelime sonuna gelen 'b' ب çoğunlukla 'p' okunup yazılır. (9. s.)

4. "Türkçe ifadesiyle 1928 yılında kabul edilip günümüzde de kullanılan Latin kökenli 29 sestem oluşan alfabe kastedilmektedir." (9. s.)

5. "Osmanlıca; Arapça, Farsça alfabelerinin karışımından elde edilmiştir. p, ç, j sesleri (پ, چ, ج) Farsça kelimelerde yer alır. Bu üç ses Türk lehçesinde de mevcuttur. Gef (گ) tamamen Türkçeye özgü bir sestir." (10. s.)

6. "Osmanlı alfabesindeki 36 harften lamelif (لا), elif (ا) ve lam (ل) harflerinin birleşmesiyle ortaya çıkan bir kelimedir. Okutucu he (ه) harfi daha çok kelime sonlarında bir önceki sessiz harfi "e, a" olarak okutur." (10. s.)

7. "34 harfin 20 tanesi bugün kullanılan Türk alfabesindeki harflerle aynıdır." (10. s.)

8. "اعكف (a'kif) kelimesinde; "ع" ayın kalın ses olduğundan elif "ا" kalınlaşmıştır. İhdâs "احداث", se "ث" ince olduğu için elif incedir." (12. s.)

9. "Türkçedeki "a" sesli harfi Arapça ve Farsçada uzun "â" olarak telaffuz edilir ve üzerine şapka alır. Bu ses, sessiz harften sonra gelen elif ve ye harfiyle yapılır." (13. s.)

10. "Eimme (kendisine uyulan kimse) انمه; e ve i ikisi de eliftir. İki elif yan yana gelmemesi için biri hemzedir." (13. s.)

11. "Latince de hemze (') işaretiyle gösterilir." (13. s.)

12. "Türkçede uzun harf yoktur. Hatta Arapçadan geçen uzun sesler bile kısa olarak telaffuz edilir. آتش âteş, آثم âsim. (29. s.)

13. "Bir tahlil yapalım. el âlem (ال عالم) sözündeki el= ا hecesini (aynı zamanda kelime); üstün, esre ve ötrede biri ile okumak mecburiyetinde olduğumuza göre, esre okuduğumuzda "il âlem" = اءل عالم olur. Bu ifadenin bir anlamı yoktur. Ötre okuduğumuzda "üi âlem" = اءل عالم okunur. Bunun da bir anlamı yoktur. O zaman geriye üçüncü, son ve doğru seçenek kalıyor, "el âlem (bize ne der)" gibi." (30.-31. s.)

14. "... tek başına 'i' sesini veren Osmanlıca bir harf yoktur." (31. s.)

15. "Osmanlıca Metnin Latinceye Aktarılması (Transkrip)" (başlık, 37. s.)

16. "Osmanlıca metinleri günümüz Türkçesine çevirmek için Osmanlı alfabesinin 36 sestem oluşması, latince kökenli Türk alfabesinin 29 harf olmasından kaynaklanan sıkıntılar bulunmaktadır." (37. s.)

17. "Osmanlıcadan Latinceye aktarılan metinlerde inceltme, kesre, virgöl, tire gibi işaretleri kullanmak zorunluluktur. Genelde Osmanlıca bilmeyenler bu işaretlerin konulmasına karşı çıkmakta ve bunu

uygulayanları ise tutuculuk(!) ile suçlamaktadırlar. Bu düşünce, meseleye vâkif olmamanın tezâhürüdür." (38. s.)

304 sayfalık kitabın yazılmış tek bölümü olan ilk 38 sayfa yukarıdaki cümleyle bitiyor ve ardından "Basit Matbu Parçalar" bölümündeki tıpkıbasımlara geçiliyor. O cümle ise çok ilgi çekici bir tevafuk ve tesadüf olmuş! Tıpkı yukarıdaki "el âlem bize ne der" gibi...

Kitapta verilen birçok örneğin Arap harfli imlaları kusurlu olduğu gibi, bazı örneklerin varlığı dahi şüphelidir (11-13. s.):

"ihdâr (اهدار)" [herhalde ihtâr (اخطار) olmalıydı]

"hani (خنى)" [هانی olmalıydı]

"ilâve (ايلاوہ)" [doğrusu علاوہ]

"küre (كوره)" [doğrusu كره]

"âfet (افت)" [doğrusu افت]

"icâd (اجاد)" [doğrusu ايجاد]

"ip (اپ)" [doğrusu ايپ]

"pınar (پنار)" [doğrusu پينكار]

"sülün (ثلون)" [doğrusu سولون]

"sür (ثور)" [doğrusu سور]

"serd (ثرد)" [doğrusu سرد]

"serî (ثرى)" [doğrusu سريع]

"sele (تله)" [doğrusu سله]

"ictimâğ (اجتماع)" [doğrusu ictimâ (اجتماع)]

"yapma (ياپمی)" [doğrusu ياپمه]

"çekdi (چقدی)" [doğrusu چكدی]

"donuk (دونوك)" [doğrusu دونوق]

"gurd (قورد)" [doğrusu kurt قورت] vs.

13-24. sayfalar arasına yerleştirilmiş "Osmanlı Alfabesi'nin Harf Özellikleri" başlığını taşıyan tablolarda diğer harflerde yanlışları olsa da verildiği halde, kef, gef, nef ve lam harfleri için verilen Arap harfli örneklerin hiçbirisinin okunuşları verilmemiştir.

30. sayfadaki "Türkçede sesli ve sesli harflerin kuralları" başlığı altında verilen bir "kural" şöyle: "İki, üç sessiz harf yan yana gelmez". Aslında sadece bu cümle bile Osmanlıca kitaplarının neden dil uzmanlarınca yazılması ve Osmanlıca derslerinin neden dilci akademisyenler tarafından verilmesi gerektiğini açıkça gösteriyor. Görüldüğü gibi dil özelliklerinden söz etmeden Osmanlıca öğretilemez. Yazar da bu ihtiyaçla bu konulara girmiş; ancak yazdığı "kural"a dair, alt,

üst, *yırtmak*, *kanıttmak* gibi sözlerde yan yana bulunan iki ve üç ünsüz sorulsa ne cevap vereceği elbette meçhul!

Haddini aşmış benzer ahkâmılar, 34-35. sayfalardaki “Kelimelere Getirilen Eklerin Yazılışı” başlığı altındaki 15 maddelik açıklamalarda mevcut. Madde başlıkları şöyle: 1. Yardımcı sesler, 2. İsimden isim yapma eki, 3. Fiillerden isim yapma eki, 4. Fiilden fiil türetme eki, 5. İsim çekim ekleri, 6. Hal ekleri, 7. Yükleme ekleri, 8. Yaklaşma ekleri (bu maddenin iç başlıkları ise bulunma eki, ayırma eki, eşitlik eki, fiil ekleri), 9. Şekil ve zaman ekleri, 10. Emir eki, 11. Şart eki, 12. İstek eki. 13. Gereklilik eki, 14. Bildirme ekleri, 15. Edatlar.

Arap harfli hiçbir yazılış ya da örneğin olmadığı bu bölümdeki fevkalade bilgilerin (?) birkaçı ise şöyle:

1. **“2- İsimden isim yapma eki:** Bu ekler; “c, ç, l, s ve ki” sesleriyle elde edilen takıların kelimeye ilave edilmesiyle elde edilen yeni isimlerdir.”

2. **“Fiil ekleri:** “ım, im, um, üm, sın, sin, sun, sün, ler, lar.” Yapıyorum, ağlarım, sevinirim, içerim, yediririm, üzülürüm, görüşürüm.”

3. **“14- Bildirme ekleri:** ım, im, um, üm; sın, sin, sun, sün; dır, dir, dur, dür; tır, tir, tur, tür; ız, iz, uz, üz, sizin, siniz, sunuz, sünüz; dırlar, dirleri durlar, dürler, tırlar, tırlar, türler, Gezelim, görelim, yiyelim, gelirsiniz, görürsünüz, (...) severiz, yeriz, gideriz, (...) getirirler...”

35-36. sayfalarda “Osmanlıcada Yer Alan Arapça Usuller” başlığı altında ise bambaşka “bilgiler” (?) yer almakta. Bu bölümde açıklamaz listelenen terimler arasında şöyle “usuller” (!) de gösterilmiş: “*ism-i mes’ul*”, “*ism-i ta’dil*; اسم تعضیل”, “*ism-i taskir*; اسم تصقیر”?! Herhalde bunlar *ism-i mef’ul*, *ism-i tafdil* (اسم تفضیل) ve *ism-i tasgir* (اسم تصغیر) olsa gerek. Devam eden bölümde ise fa’l vezni için *kert*, *sert*, *dert*; fe’al vezni için *elek*; fi’al vezni için *tin*, *diner*, fa’let için *sabret*, *devret*, fu’let için *şükret*; fu’al için *buât*, *sürât*, *murâd*, *harâb*; fi’alet için *icâbet*, *izâfet*; fi’lân için *fisdân* gibi, kimileri Arapça kökenli dahi olmayan yanlış ve uydurma örnekler, Osmanlıca yazılışları gösterilmeden verilmekte.

Herhalde artık burada bitirmek gerekiyor; zira tenkide devam edilirse, bu yazı, mevzubahis “kitab-ı inhilal”ın yazılmış olan kısmından çok daha hacimli olacak. Zaten bu kadarı bile kitabın tanınmasına yetmiş de artmıştır. Artık kitabın künyesini vermenin yeri de geldi herhalde:

Prof. Dr. N. Fahri Taş, *Osmanlı Türkçesi*, İstanbul, 2018, İnkılâp Kitabevi, ISBN: 978-975-10-3850-0.

Kitabın içindeki biyografisinden tarihçi bir akademisyen olduğu öğrenilen yazarın bu kitabı hangi amaçla yazdığını bilmiyorum?! “*Meseleye vakıf olmayınca*”, “*el-âlemin ne diyeceği*” de umursanmıyor olsa gerek. Türk edebiyatının ve hatta Türkolojinin çok kıymetli eserlerini 91 yıldır yayımlayan İnkılâp Kitabevinin, bu kitabı nasıl basabildiğini ise hiç anlayamadığımı itiraf etmeliyim. Üstelik kitabın arka kapağına da şunlar yazılmış: “*Prof. Dr. N. Fahri Taş’ın büyük bir titizlikle hazırladığı bu kitapta*

Osmanlı alfabesinin harf özelliklerini, harflerin birleşimini, hece ve kelime örneklerinin yanı sıra Osmanlı Türkçesinin yüzlerce yıllık kullanım sahasından örnek metinleri bulmak mümkün. Üniversitelere ders kitabı olarak hazırlanan Osmanlı Türkçesi kitabı, bu dili öğrenmek adına ilk adımı atmak isteyenler için de dilin kilitlerini açan bir anahtar niteliğinde." Tavsiyem, kitabın tekrar basılmaması ve mümkünse toplatılmasıdır.

1. Örnek (Emre, 1947: 13):

Dördüncü ders: Eski metinlerden parçalar

I.

اول بازركان يز سفر ايلكه دندی كم بازركانك ايله، انوكلا اكي اكوز واردی، برسنگ ادى شزبه برسنگ ادى بندبه، پس يولد بر كوملنگن واردی. شزبه اول كوملنگه دندی. يز يك حيله ائی چقردلر، حالی طانق یوغدی كم يول يوريه. پس بازركان بر مزدور دندی ائی اول ازاده تيماريله و صقليله.

(*Kelile ve Dimne'den; XIV. yüzyıl yazmalarından*)

Çevriyazısı ve mânası

- (Çevriyazı) Ol bazirgân yüz sefer eylemege dütti kim bazirgânlık eyleye.
(Anlam) O tüccar sefere yüz tuttu, tüccarlık (bazirgânlık) etsin diye.
- (Çevriyazı) Anunila iki öküz vardı, birisinün adı Şenzebe birisinün adı Bendebe.
(Anlam) Yanında iki öküz vardı, birinin adı Şenzebe öbürünün adı Bendebe idi.
- (Çevriyazı) Pes yolda bir kömülgen vardı, Şenzebe ol kömülgene düştü.
(Anlam) İmdi yol üzerinde bir bataklık vardı, Şenzebe o bataklığa düştü.
- (Çevriyazı) Yüz bin hileyle anı çıkardılar, hali takatı yoğdı kim yol yürüye.
(Anlam) Yüz bin hile ile onu çıkardılar, (ama) yol yürümeğe hali takatı yoktu.
- (Çevriyazı) Pes bazirgân bir müzdür dutti, anı ol arada timarlaya ve saklaya.
(Anlam) İmdi bazirgân (tüccar) ücretle bir adam tuttu ki ona orada baksın ve onu beklesin diye.

2. Örnek (Emre, 1947: 45):

ONBEŞİNCİ DERS

Kurallı (kıyasî) mastarlar

37. Üç asli harfli (سُلَاسِي : ثلاثي) temellere, belirli kurallarla başka harfler eklenerek yeni mastarlar türetilir; bunlara قِيَاسِي (kurallı) mastarlar denilir.

Kurallı قِيَاسِي arapça mastarları birer birer incelemeğe başlıyoruz.

ا) اِضَال if'al vezni; görüldüğü gibi, bu mastar, başa esreli hemze عَيْن ile لَام arasında elif (ل) getirilerek türetilir. Örnekler:

علم : ilm'den اعلام : i'lâm «bildirme» (Mahkemeden çıkan yargıyı bildiren betiğe de اعلام denir.)

فهم fehm «anlayış» tan افهام : ifham «anlatma».

كريم kerem «iyilik, cömertlik» ten اكرام : ikram «ağırlama»,

جبر : cebir'den اجبار : icbar «zorla yaptırma»,

فراغ : ferağ'dan افراغ : ifrağ «yeni birşekle sokma, bir kalıba dökme»,

ظهور : zuhur'dan اظهار : izhar «meydana çıkarma, gösterme»,

قناعت : kanaat'tan اقناع : ikna' «kanmış bir duruma getirme, kanış verme».

دخول : duhul'dan ادخال : idhal «içeri koyma».

خروج : huruc'tan اخراج : ihraç «dışarı çıkarma».

Çatı ve anlam deyresi

38. Bu kurallı mastarın anlam ve çatı (سَات) deyresi oldukça geniştir:

a) Geçişsiz eylemin çatısını geçişli yapar: دخول «girmek'ten ادخال «sokma», علم «bilim» den اعلام «bildirme» gibi.

b) Bu vezinde geçişsiz çatılı mastarlar da vardır:

انصاف : insaf «doğruluğu ve adaleti sever olmak», اسلام : islâm «muslûman olmak», امکان : imkân «olabilir olmaklık, olabilirlik, yer alabilir olma» gibi.

KAYNAKÇA

- BÖLER, Tuncay (2017). "Osmanlı Türkçesi Ders Kitapları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *1st International Black Sea Conference on Language and Language Education - 'Current Trends in Language Education', September 22-23, 2017, Samsun-TURKEY, Book of Proceedings*, s. 461-504.
- DEVELİ, Hayati (2006). *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu-1*, İstanbul: 3F Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2006). *Osmanlıca Dersleri*. 33. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- EMRE, Ahmet Cevat (1947). *Osmanlı Edebiyatına Hazırlık Dersleri*. İstanbul: Üçler Basımevi.
- İLASLAN-TUNAY, Serap (2012). "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Eserleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28, s. 17-30.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1959a). "Muharrem Ergin, Osmanlıca Dersleri I. Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1958 (Edebiyat Fakültesi yayınlarından)". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 9, s. 160-163.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1959b). "Muharrem Ergin, Osmanlıca Dersleri II. Eski Yazı-Arapça Unsurlar-Farsça Unsurlar-Aruz-Metinler, İstanbul 1958 (Edebiyat Fakültesi yayınlarından)". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 9, s. 163-164.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1991). *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları-III: Osmanlı Türkçesi Grameri Eski Yazı ve İmlâ - Arapça - Farsça - Eski Anadolu Türkçesi*. 6. Baskı. İstanbul: Umur Reklamcılık ve Matbaacılık.
- ÜNVER, İsmail (1996). "Türkiye'de Osmanlıca Öğreniminin Dünü ve Bu Gününü", *Uluslararası Türk Dili Kongresi-1988*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 413-421.
- YAZIR, Mahmud (1942). *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.